

УДК 65.011.4:339.137.2

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2024.2.1>

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аранчій Валентина Іванівна

Заслужений діяч науки і техніки України,
кандидат економічних наук, професор,
перший проректор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-7391-2882

Макаренко Петро Миколайович

Член-кореспондент Національної академії аграрних наук України,
Заслужений працівник освіти України,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-8967-9122

Лесюк Владислав Станіславович

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-8370-6513

У статті досліджено оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. Сформовано методичні засади проведення оцінки господарювання підприємств. Запропоновано власний перелік показників для оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Проаналізовано динаміку показників економічної ефективності досліджуваних аграрних підприємств за 2019–2023 рр. Протягом цього періоду на аграрних підприємствах спостерігали нестабільність економічної ефективності. Серед досліджуваних аграрних підприємств найбільш економічно ефективним було ПП «Імені Калашника», де єдиною проблемою стало часткове зниження операційної ефективності, що порівняно з іншими аграрними підприємствами не є настільки суттєвим. Водночас найменш економічно ефективним було визначено ТОВ «Елеватор «Чиста криниця», де відбулося зменшення фондівіддачі, продуктивності праці, коефіцієнта обертання активів та порогу рентабельності протягом досліджуваного періоду. Відповідно, це аграрне підприємство потребує вдосконалення процесів управління та виробництва для подолання наявних проблем. Проаналізовано динаміку показників конкурентоспроможності досліджуваних аграрних підприємств за 2019–2023 рр. Аналогічно до показників економічної ефективності показники конкурентоспроможності також є нестабільними, що свідчить про вплив зовнішніх чинників, зокрема конкурентного середовища, на діяльність аграрних підприємств. Найбільш конкурентоспроможним аграрним підприємством стало ПП «Імені Калашника», яке єдине збільшило власну частку на ринку в Україні та товарність продукції. Відповідно два інших досліджуваних аграрних підприємства потребують впровадження заходів з підвищення конкурентоспроможності. На основі проведеного дослідження визначено напрями підвищення економічної ефективності, які спрямовані на вдосконалення окремих складників діяльності аграрних підприємств. Серед них виділено розвиток виробництва, технологій, управління, якості, персоналу та взаємовідносин. Водночас кожний складник передбачає перелік конкретних заходів для підвищення економічної ефективності аграрних підприємств.

Ключові слова: оцінювання, економічна ефективність, конкурентоспроможність, аграрні підприємства.

Valentyna Aranchiy, Petro Makarenko, Vladyslav Lesiuk
Poltava State Agrarian University

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY AND COMPETITIVENESS OF AGRARIAN ENTERPRISES

The article examines the assessment of economic efficiency and competitiveness of agricultural enterprises. Methodological principles for assessing enterprise management are formed. A list of indicators for assessing economic efficiency and competitiveness of enterprises is proposed. The dynamics of economic efficiency indicators of the studied agricultural enterprises for 2019-2023 is analyzed. During this period, instability of economic efficiency was observed at agricultural enterprises. Among the studied agricultural enterprises, the most economically efficient was identified as PE "Names of Kalashnyka", where the only problem was a partial decrease in operating efficiency, which is not so significant compared to other agricultural enterprises. At the same time, LLC "Elevator "Clean Krynytsia" was identified as the least economically efficient, where there was a decrease in return on capital, labor productivity, asset turnover ratio and profitability threshold during the studied period. Accordingly, this agricultural enterprise needs to improve management and production processes to overcome existing problems. The dynamics of competitiveness indicators of the studied agricultural enterprises for 2019-2023 were analyzed. Similarly to the indicators of economic efficiency, competitiveness indicators are also unstable, which indicates the influence of external factors, in particular, the competitive environment, on the activities of agricultural enterprises. The most competitive agricultural enterprise was PE "Name of Kalashnik", which was the only one to increase its own market share in Ukraine and the marketability of products. Accordingly, the other two studied agricultural enterprises need to implement measures to increase competitiveness. Based on the study, directions for increasing economic efficiency were identified, which are aimed at improving individual components of the activities of agricultural enterprises. Among them, the development of production, technologies, management, quality, personnel and relationships were highlighted. At the same time, each component provides a list of specific measures to increase the economic efficiency of agricultural enterprises.

Keywords: assessment, economic efficiency, competitiveness, agrarian enterprises.

Вступ. Нині сучасний стан національної економіки України висуває все більше вимог до проведення адекватного оцінювання економічної ефективності аграрних підприємств в умовах конкурентного середовища. Оцінювання економічної ефективності стає засобом для з'ясування сильних та слабких сторін аграрних підприємств. Особливо це набуває актуальності в умовах постійно зростаючого конкурентного середовища, зокрема, внаслідок відкриття аграрними підприємствами нових ринків у процесі збуту власної продукції. Тому нині одним із головних дестабілізуючих зовнішніх чинників, який впливає на діяльність аграрних підприємств, є конкурентне середовище. Для дослідження діяльності аграрних підприємств у конкретному середовищі зазвичай проводиться оцінювання конкурентоспроможності. В контексті дослідження економічної ефективності в умовах конкурентного середовища оцінювання конкурентоспроможності є взаємодоповнюючою до оцінювання економічної ефективності, адже вони разом дозволяють дослідити не лише власні результати, але й порівняти з результатами інших аграрних підприємств.

Отже, сьогодні аграрні підприємства під впливом російсько-української війни та всупереч цьому, за умов зростання рівня виробництва продукції змушені не лише конкурувати між собою, але й

шукати нові можливості для виходу на нові ринки збуту власної продукції. Не менш важливо, що до аграрних підприємств посилюються вимоги також щодо підвищення якості продукції. Це все загалом ставить перед такими підприємствами необхідність проведення адекватного оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності для виявлення сильних та слабких сторін, а також з'ясування напрямів підвищення економічної ефективності в умовах конкурентного середовища для забезпечення власної конкурентоспроможності.

Матеріали і методи. Дослідженню економічної ефективності та її оцінці присвячено свої праці чимало науковців, серед яких: Гринько Т. В., Дудніченко А. В.; Навольська Н. В.; Петков О. І.; Радева М. М.; Трусова Н. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М., Ткаченко О. В.; Ярославський А. О. Автори зазвичай більше зосереджуються на теоретичних засадах економічної ефективності, менше приділяючи уваги особливостям самого оцінювання економічної ефективності.

Серед значної кількості праць, присвячених конкурентному середовищу та оцінці конкурентоспроможності, варто відзначити внесок науковців, до яких належать: Абдуллах Е. Х.; Благун І. І., Гриневиц Л. В.; Волкова Н. В., Мехтієва Р. Е., Попадіна С. В.; Гаррідо-Вега П., Сакрістан-Діас М.,

Мояно-Фуентес Х., Альфала-Луке Р.; Ясько Ю. І. Дослідники конкурентного середовища у своїх роботах переважно концентруються на якісних методиках оцінювання конкурентоспроможності, часто ігноруючи кількісні методики, що базуються на економічних показниках.

Тому, зважаючи на вищенаведене, нині існує потреба у дослідженні кількісних методик оцінювання як економічної ефективності, так і конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах конкурентного середовища.

Метою статті є дослідження методик оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств, а також визначення напрямів підвищення економічної ефективності в умовах конкурентного середовища.

Результати. Нині на загальнодержавному рівні в Україні особливої важливості набуває прагнення до забезпечення економічної ефективності як на рівні галузей загалом, так і на рівні підприємств окремо.

Водночас в Україні відсутнє конкретно затверджене нормативно-правове тлумачення сутності економічної ефективності, проте її принцип полягає в основі майже усіх державних економічних документів [1, с. 302].

Це дає можливість різним науковцям тлумачити економічну ефективність відповідно до власних підходів, позицій та міркувань.

Трусова Н. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М. та Ткаченко О. В. зазначають, що економічна ефективність демонструє результат господарювання підприємства, підкреслюючи, що вона поєднує систему показників, які дають змогу її оцінити [2].

Водночас Петков О. І., конкретизує, що економічна ефективність не просто відображає результат, а показує співвідношення між результатом та витраченими ресурсами підприємства [3, с. 394].

Тому можна погодитися з Гринько Т. В. та Дудніченко А. В., що для оцінки економічної ефективності потрібно використовувати інтегральні показники, в основі яких полягає співвідношення результату та витрачених ресурсів [4, с. 156].

Це підтверджує Навольська Н. В., доповнюючи, що основною метою діяльності підприємства є таке співвідношення результатів і витрат, при якому результату можна досягти за умови мінімальних витрат [5, с. 475].

Отже, зважаючи на тлумачення авторів, економічною ефективністю можна вважати досягнення максимально ефективного співвідношення між результатами та витратами підприємства, що виражається шляхом розрахунку системи різних інтегральних показників.

Сформуємо та розглянемо типові методичні засади проведення оцінки господарювання підприємств (рис. 1).

Як показано на рис. 1, методика оцінки господарювання підприємств складається з кількох послідовних етапів, серед яких: визначення критеріїв оцінки, формування переліку показників, аналіз результатів та розробка рекомендацій. Залежно від критеріїв обирається, що саме буде оцінюватися: економічна ефективність, конкурентоспроможність, потенціал чи стабільність. Під час оцінювання можуть бути використані як абсолютні, так і відносні показники. Аналіз отриманих результатів відбувається в динаміці, а також шляхом порівняння між підприємствами. За результатами проведення оцінки відбувається розробка рекомендацій на поточному або стратегічному рівні залежно від важливості виявлених проблем.

Автори опрацювали та запропонували власний перелік показників оцінювання економічної ефективності підприємств (табл. 1).

У табл. 1 наведено перелік показників, які найбільш комплексно та різносторонньо дозволяють оцінити економічну ефективність підприємств. Фондовіддача показує ефективність використання матеріальних ресурсів, продуктивність праці – ефективність використання трудових ресурсів, коефіцієнт обертання активів – швидкість перетворення ресурсів у виручку, коефіцієнт маржинального доходу – ефективність операційної діяльності, поріг рентабельності – стійкість підприємства, а рентабельність власного капіталу – ефективність використання власних коштів.

Водночас у сучасних умовах важливим є не просто провести лише оцінювання економічної ефективності, але й врахувати умови конкурентного середовища.

Як зазначає Ясько Ю. І., «дослідження стану конкурентного середовища є важливим з точки зору загального соціально-економічного розвитку країни» [8].

Зі свого боку конкурентне середовище завжди несе виклики та загрози для підприємств, що функціонують на ринку.

Тому Гаррідо-Вега П., Сакрістан-Діас М., Мояно-Фуентес Х., Альфала-Луке Р. наголошують на складності конкурентного середовища для підприємств, що вимагає від них здатності до адаптації та розробки відповідних стратегій для отримання власних конкурентних переваг [9, с. 134].

Водночас Абдуллах Е. Х. вважає, що підприємства мають динамічні можливості, які дозволяють їм економічно ефективно використовувати свої ресурси та реагувати на ринкові зміни [10, с. 29].

Рис. 1. Методичні засади оцінки господарювання підприємств

Джерело: авторська розробка

Загалом погодимося з Благун І. І. та Гриневич Л. В., що сьогодні перед аграрними підприємствами постає завдання підвищувати свою ефективність та конкурентоспроможність, що є наслідком посилення конкуренції на ринку [11].

Окрім конкуренції на конкурентоспроможність аграрних підприємств в Україні значний вплив має російсько-українська війна, що слушно підкреслили Волкова Н. В., Мехтієва Р. Е. та Попадіна Є. В. [12].

Автори відібрали та запропонували власний перелік показників оцінювання конкурентоспроможності підприємств (табл. 2).

У табл. 2 запропоновано перелік показників, які найбільш комплексно та різносторонньо дозволяють оцінити конкурентоспроможність підприємств. Частка ринку відображає місце порівняно з іншими підприємствами на ринку, коефіцієнт затовареності готовою продукцією – швидкість збуту продукції, коефіцієнт використання виробничих потужностей – стабільність попиту на продукцію, коефіцієнт ефективності маркетингових заходів – дієвість просування продукції, рентабельність продажу – стійкість підприємства та прибутковність продукції, а товарність продукції – ефективність реалізації виробленої продукції.

Отже, за допомогою попередньо відібраних показників можна провести оцінювання економіч-

ної ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств, що дозволить виявити сильні та слабкі сторони в їхній діяльності, а також розробити напрями підвищення економічної ефективності в умовах конкретного середовища.

Виконаємо оцінювання показників економічної ефективності досліджуваних аграрних підприємств за 2019–2023 рр. (табл. 3).

Аналізуючи дані, наведені в табл. 3, можна стверджувати про нестабільність економічної ефективності досліджуваних аграрних підприємств протягом 2019–2023 рр. ТОВ «Востокстройгаз» досягло найвищого рівня фондоддачі 2021 року – 14,969 тис. грн, а ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» 2022 року – 11,687 тис. грн. Після цього в обох аграрних підприємствах відбулося зменшення рівня фондоддачі, що свідчить про зниження ефективності використання ними матеріальних ресурсів. Тим часом ПП «Імені Калашника» протягом усього досліджуваного періоду показувало поступове збільшення фондоддачі, окрім 2022 р., досягнувши 2023 року значення 3,456 тис. грн. Порівнюючи 2023 р. з 2019 р., продуктивність праці зросла у ПП «Імені Калашника» та ТОВ «Востокстройгаз» на 269,33 тис. грн/особу та 239,91 тис. грн/особу відповідно. Лише в ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» відбулося зменшення продуктивності праці

Таблиця 1

Показники оцінювання економічної ефективності підприємств

Показник	Формула	Величини
Фондовіддача (<i>TOF</i>), грн	$TOF = \frac{GOM}{ACF}$	<i>GOM</i> – валова продукція, грн; <i>ACF</i> – середньорічна вартість основних засобів, грн
Продуктивність праці (<i>LP</i>), грн/особу	$LP = \frac{NR}{EM}$	<i>NR</i> – чистий дохід від реалізації продукції, грн; <i>EM</i> – середня кількість працівників, осіб
Коефіцієнт оборотності активів (<i>TRA</i>)	$TRA = \frac{NR}{ACA}$	<i>NR</i> – чистий дохід від реалізації продукції, грн; <i>ACA</i> – середньорічна вартість активів, грн
Коефіцієнт маржинального доходу в операційному доході (<i>CMR</i>)	$CMR = \frac{CM}{OR}$	<i>CM</i> – маржинальний дохід, грн; <i>OR</i> – операційний дохід, грн
Поріг рентабельності (<i>BEP</i>), грн	$BEP = \frac{FC}{CMR}$	<i>FC</i> – постійні витрати, грн; <i>CMR</i> – коефіцієнт маржинального доходу в операційному доході
Рентабельність власного капіталу (<i>ROE</i>), %	$ROE = \frac{NI}{ACE} \times 100\%$	<i>NI</i> – чистий прибуток, грн; <i>ACE</i> – середньорічна вартість власного капіталу, грн

Джерело: сформовано на основі матеріалів [6, с. 97; 7, с. 21, 51, 78]

Таблиця 2

Показники оцінювання конкурентоспроможності підприємств

Показник	Формула	Величини
Частка ринку (<i>MS</i>), %	$MS = \frac{NRe}{NRm} \times 100\%$	<i>NRe</i> – чистий дохід від реалізації продукції підприємства, грн; <i>NRm</i> – чистий дохід від реалізації продукції на ринку, грн
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією (<i>BL</i>)	$BL = \frac{FG}{NR}$	<i>FG</i> – середньорічна вартість готової продукції, грн; <i>NR</i> – чистий дохід від реалізації продукції, грн
Коефіцієнт використання виробничих потужностей (<i>CUR</i>)	$CUR = \frac{GON}{GONm}$	<i>GON</i> – валова продукція, ц; <i>GONm</i> – максимальна валова продукція за останні 5 років, ц
Коефіцієнт ефективності маркетингових заходів (<i>MER</i>)	$MER = \frac{Nin}{SC}$	<i>Nin</i> – приріст чистого прибутку, грн; <i>SC</i> – витрати на збут, грн
Рентабельність продажу (<i>ROS</i>), %	$ROS = \frac{NI}{NR} \times 100\%$	<i>NI</i> – чистий прибуток, грн; <i>NR</i> – чистий дохід від реалізації продукції, грн
Товарність продукції (<i>MR</i>), %	$MR = \frac{SV}{PV} \times 100\%$	<i>SV</i> – обсяг реалізації продукції, ц; <i>PV</i> – обсяг виробництва продукції, ц

Джерело: сформовано на основі матеріалів [6, с. 97; 13, с. 73; 14, с. 93; 15, с. 359]

на 225,60 тис. грн/особу за цей період. Значення коефіцієнта оборотності активів демонструє зростання в ПП «Імені Калашника» до 1,041 2023 року. Водночас 2023 року коефіцієнт оборотності активів зменшився у ТОВ «Востокстройгаз» до 0,258 та у ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» до 0,213, що свідчить про зниження швидкості перетворення ресурсів у виручку на цих аграрних підприємствах. Коефіцієнт маржинального доходу показує зниження ефективності операційної діяльності 2023 року порівняно з 2019 р. у ПП «Імені Калашника» до 0,282, а також підвищення у ТОВ «Востокстройгаз» до 0,495 та ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» до 0,456.

Усі досліджувані аграрні підприємства мали високий поріг рентабельності протягом аналізованих років, незважаючи на коливання. 2023 року в ТОВ «Востокстройгаз» поріг рентабельності дорівнював 384484 тис. грн, у ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» – 242688 тис. грн, а у ПП «Імені Калашника» – 149272 тис. грн. Рентабельність власного капіталу в досліджуваних аграрних підприємствах досягла свого максимуму 2020–2021 років, після чого почала зменшуватися, що свідчить про зниження економічної ефективності використання власних коштів. Незважаючи на це, порівнюючи 2023 р. з 2019 р. рентабельність власного капіталу все ж

Таблиця 3

Динаміка економічної ефективності досліджуваних аграрних підприємств, 2019–2023 рр.

Показник	Роки					Абсолютне відхилення 2023 р. від 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
ПП «Імені Калашника»						
Фондовіддача, тис. грн	2,658	2,706	2,807	2,730	3,456	0,798
Продуктивність праці, тис. грн/особу	490,66	522,90	603,59	604,94	759,99	269,33
Коефіцієнт обертання активів	0,905	0,913	0,912	0,826	1,041	0,136
Коефіцієнт маржинального доходу	0,369	0,369	0,459	0,296	0,282	-0,088
Поріг рентабельності, тис. грн	102037	96916	75506	137511	149272	47235
Рентабельність власного капіталу, %	4,1	7,6	21,3	0,3	5,8	1,6 вп
ТОВ «Востокстройгаз»						
Фондовіддача, тис. грн	11,462	13,228	14,969	10,906	7,188	-4,274
Продуктивність праці, тис. грн/особу	1029,53	1112,11	1637,51	1676,08	1269,44	239,91
Коефіцієнт обертання активів	0,500	0,425	0,438	0,358	0,258	-0,242
Коефіцієнт маржинального доходу	0,427	0,717	0,662	0,611	0,495	0,068
Поріг рентабельності, грн	347734	157004	239280	396962	384484	36750
Рентабельність власного капіталу, %	1,6	33,7	31,2	17,1	2,2	0,6 вп
ТОВ «Елеватор «Чиста криниця»						
Фондовіддача, тис. грн	7,431	8,653	9,604	11,687	5,515	-1,916
Продуктивність праці, тис. грн/особу	1177,02	1216,25	1605,50	1515,05	951,42	-225,60
Коефіцієнт обертання активів	0,433	0,393	0,331	0,398	0,213	-0,220
Коефіцієнт маржинального доходу	0,284	0,529	0,564	0,266	0,456	0,172
Поріг рентабельності, грн	343495	160232	122011	545411	242688	-100807
Рентабельність власного капіталу, %	2,0	22,1	27,2	12,2	3,7	1,8 вп

Джерело: розраховано на основі звітів підприємств

зросла на 1,8 вп у ТОВ «Елеватор «Чиста криниця», на 1,6 вп у ПП «Імені Калашника» та на 0,6 вп у ТОВ «Востокстройгаз».

Отже, оцінка економічної ефективності показала як позитивні, так і негативні тенденції в господарюванні досліджуваних аграрних підприємств. Найбільш економічно ефективним протягом 2019–2023 рр. виявилось ПП «Імені Калашника», де єдиною проблемою було зменшення коефіцієнту маржинального доходу, що свідчить про зниження операційної ефективності аграрного підприємства. Водночас найменш економічно ефективним виявилось ТОВ «Елеватор «Чиста криниця», де спостерігається зменшення фондівіддачі, продуктивності праці, коефіцієнта обертання активів та порогу рентабельності. Зважаючи на це, аграрне підприємство потребує вдосконалення процесів управління та виробництва, щоб забезпечити більш ефективне використання власних ресурсів.

Здійснено оцінювання показників конкурентоспроможності досліджуваних аграрних підприємств за 2019–2023 рр. (табл. 4).

Аналіз даних у табл. 4 демонструє нестабільність конкурентоспроможності досліджуваних аграрних

підприємств за 2019–2023 років. Частка ринку в Україні 2023 року порівняно з 2019 р. зросла лише в ПП «Імені Калашника» до 0,024%, водночас у ТОВ «Востокстройгаз» та ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» вона знизилася до 0,046% та 0,033% відповідно, що свідчить про втрату позицій цими аграрними підприємствами. Аналогічний результат показав коефіцієнт затовареності готовою продукцією, який в ПП «Імені Калашника» зріс до 0,291, а в ТОВ «Востокстройгаз» та ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» знизився до 0,580 та 0,638 відповідно. Коефіцієнт використання виробничих потужностей демонструє здатність ТОВ «Востокстройгаз» та ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» задовольняти попит, мінімізуючи при цьому витрати. Зокрема 2023 року ці аграрні підприємства використовували свої виробничі потужності повною мірою порівняно з попередніми роками. Лише в ПП «Імені Калашника» коефіцієнт використання виробничих потужностей знизився. Коефіцієнт ефективності маркетингових заходів покращився в усіх досліджуваних підприємств 2023 року порівняно з 2019 р., а саме: в ПП «Імені Калашника» відбулося його зростання на 0,098, у ТОВ «Востокстройгаз» – на 0,098 та в

Таблиця 4

Динаміка конкурентоспроможності досліджуваних аграрних підприємств, 2019–2023 рр.

Показник	Роки					Абсолютне відхилення 2023 р. від 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
ПП «Імені Калашника»						
Частка ринку, %	0,021	0,021	0,019	0,023	0,024	0,003
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією	0,215	0,206	0,259	0,374	0,291	0,076
Коефіцієнт використання виробничих потужностей	1,000	0,723	0,957	0,929	0,863	-0,137
Коефіцієнт ефективності маркетингових заходів	2,812	4,642	23,122	-17,053	2,910	0,098
Рентабельність продажу, %	4,2	7,7	21,2	0,3	4,9	0,7 вп
Товарність продукції, %	50,9	59,8	37,7	56,7	71,7	20,8 вп
ТОВ «Востокстройгаз»						
Частка ринку, %	0,059	0,053	0,059	0,072	0,046	-0,013
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією	0,685	0,776	0,746	0,644	0,580	-0,105
Коефіцієнт використання виробничих потужностей	0,755	0,527	0,747	0,706	1,000	0,245
Коефіцієнт ефективності маркетингових заходів	-2,113	10,024	2,914	-1,482	-2,015	0,098
Рентабельність продажу, %	2,8	75,5	67,9	46,1	8,3	5,5 вп
Товарність продукції, %	366,4	495,5	287,8	323,1	251,4	-115,0 вп
ТОВ «Елеватор «Чиста криниця»						
Частка ринку, %	0,052	0,049	0,039	0,069	0,033	-0,019
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією	0,706	0,636	0,835	0,515	0,638	-0,068
Коефіцієнт використання виробничих потужностей	0,915	0,429	0,869	0,824	1,000	0,085
Коефіцієнт ефективності маркетингових заходів	-1,917	8,673	5,429	-1,675	-1,824	0,093
Рентабельність продажу, %	3,9	50,1	77,0	28,6	16,0	12,1 вп
Товарність продукції, %	150,4	310,6	84,6	163,2	99,9	-50,5 вп

Джерело: розраховано на основі звітів підприємств та даних по Україні [16]

ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» – на 0,093. Це вказує на покращення дієвості просування продукції на ринку. Незважаючи на суттєве зниження рентабельності продажу порівняно з найбільш ефективними 2020–2021 роками, 2023 року вона становила в ПП «Імені Калашника» – 4,9%, у ТОВ «Востокстройгаз» – 8,3% та в ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» – 16%. Водночас товарність продукції суттєво знизилася у ТОВ «Востокстройгаз» на 115 вп та у ТОВ «Елеватор «Чиста криниця» на 50,5 вп. Зростання товарності продукції відбулося лише в ПП «Імені Калашника» на 20,8 вп.

Отже, з огляду на проведену оцінку, найбільш конкурентоспроможним є ПП «Імені Калашника», яке, незважаючи на зниження коефіцієнта використання виробничих потужностей, збільшило частку на ринку та товарність продукції. Тим часом ТОВ «Востокстройгаз» та ТОВ «Елеватор «Чиста

криниця» потребують заходів з підвищення конкурентоспроможності, серед яких покращення просування та якості власної продукції.

Як слушно зазначив Ярославський А. О., перед будь-якими підприємствами виникає необхідність постійного контролю та пошуку можливостей підвищення економічної ефективності [17, с. 175].

Варто також погодитися з Радевою М. М., що в умовах кризи для підприємств важливою є адаптація до змін конкурентного середовища для визначення напрямів підвищення економічної ефективності [6, с. 95].

Визначимо напрями підвищення економічної ефективності аграрних підприємств (рис. 2).

Наведені на рис. 2 напрями підвищення економічної ефективності розділені на шість груп, які спрямовані на вдосконалення окремих складників діяльності аграрних підприємств, що буде сприяти

Рис. 2. Напрями підвищення економічної ефективності аграрних підприємств

Джерело: авторська розробка

посиленню їхніх конкурентних переваг. Тому правильно підібрані напрями підвищення економічної ефективності допоможуть аграрним підприємствам не просто подолати наявні проблеми, а й підвищити власну конкурентоспроможність.

Висновки. Нині аграрні підприємства України перебувають під значним впливом конкурентного середовища, внаслідок чого їм доводиться постійно шукати способи адаптації до його мінливих умов. Тому оцінювання економічної ефективності спрямоване допомогти аграрним підприємствам визначити власні сильні та слабкі сторони з огляду на раціональне використання наявних ресурсів. Тим часом

оцінювання конкурентоспроможності доповнює її, зважаючи на зовнішні умови.

Відповідно, для проведення оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності необхідно підбирати перелік найбільш актуальних показників, які дозволять дослідити власну господарську діяльність у динаміці та шляхом порівняння з іншими аграрними підприємствами. Водночас у разі виявлення проблем в пригоді стануть напрями підвищення економічної ефективності, спрямовані на посилення конкурентних переваг шляхом вдосконалення окремих складників діяльності аграрних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи: колективна монографія. Київ, 2019. 350 с.

2. Трусова Н. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М., Ткаченко О. В. Теоретичні підходи до розуміння категорії «економічна ефективність». *Ефективна економіка*. 2023. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_12_10 (дата звернення: 11.10.2024).
3. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6. № 1. С. 392–399.
4. Гринько Т. В., Дудніченко А. В. Проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 149–160.
5. Навольська Н. В. Теоретичні аспекти управління економічною ефективністю діяльності підприємств та вибору показників її оцінки. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 474–480.
6. Радева М. М. Економічна ефективність діяльності підприємства: методичний і практичний аспекти. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4 (72). С. 94–99.
7. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз. Навчально-методичний посібник для практичних занять і самостійної роботи. Полтава: ПДАУ, 2021. 99 с.
8. Ясько Ю. І. Розвиток конкуренції як фактор посткризового відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8264> (дата звернення: 11.10.2024).
9. Garrido-Vega P., Sacristán-Díaz M., Moyano-Fuentes J., Alfalla-Luque R. The role of competitive environment and strategy in the supply chain's agility, adaptability and alignment capabilities. *European Journal of Management and Business Economics*. 2023. Vol. 32. No. 2. P. 133–148.
10. Abdullah E. H. The role of economic efficiency and business strategy to achieve competitive advantage. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*. 2024. Vol. 10. No. 1. P. 27–41.
11. Благун І. І., Гриневиц Л. В. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації земельних відносин в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2123> (дата звернення: 10.11.2024).
12. Волкова Н. В., Мехтієв Р. Е., Попадін Є. В. Ключові аспекти конкурентоспроможності та якості продукції аграрних підприємств в умовах воєнної агресії. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2729> (дата звернення: 11.10.2024).
13. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Романко О. П. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: монографія / за заг. ред. О. Є. Кузьміна. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. 180 с.
14. Вашків О. Методичні аспекти оцінки та аналізу конкурентоспроможності підприємства. *Вісник THEU*. 2010. № 2. С. 88–95.
15. Калініченко О. В., Плотник О. Д. Економіка підприємства. Практикум: навч. посіб. Київ: Кондор, 2012. 600 с.
16. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.10.2024).
17. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(3). С. 174–177.

REFERENCES:

1. *Ekonomichna efektyvnist vs sotsialna spravedyvist: Priorityety rozvytku Ukrainy na etapi podolannia kryzy* [Economic efficiency vs social justice: Ukraine's development priorities at the stage of overcoming the crisis] (2019). Kyiv, 350 p. [in Ukrainian]
2. Trusova N., Prysiazhniuk N., Fedoruk Yu., Fedoruk N., Tkachenko O. (2023). Teoretychni pidkhody do rozuminnia katehorii "ekonomichna efektyvnist" [Theoretical approaches to understanding the category "economic efficiency"]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_12_10 (accessed 11.10.2024). [in Ukrainian]
3. Petkov O. I. (2021). Ekonomichna efektyvnist pidpriemstv ta faktory vplyvu na nei [Economic efficiency of enterprises and factors influencing on it]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, vol. 6(1), pp. 392–399. [in Ukrainian]
4. Grinko T., Dudnichenko A. (2019). Problemy zabezpechennia ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstva [Problems of ensuring the economic efficiency of the enterprise]. *Economic scope*, no. 142, pp. 149–160. [in Ukrainian]
5. Navolska N. (2018). Teoretychni aspekty upravlinnia ekonomichnoiu efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv ta vyboru pokaznykiv yii otsinky [Theoretical aspects of management of economic efficiency of enterprises and selection of indicators of its evaluation]. *Economy and Society*, vol. 18, pp. 474–480. [in Ukrainian]
6. Radieva M. (2019). Ekonomichna efektyvnist diialnosti pidpriemstva: metodychni i praktychni aspekty [Economic efficiency of enterprise activity: methodical and practical aspects]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 4(72), pp. 94–99. [in Ukrainian]
7. Tiutiunnyk Yu. (2021). *Finansovyi analiz. Navchalno-metodychni posibnyk dlia praktychnykh zaniat i samostiinoi roboty* [Financial analysis. Textbook for practical classes and independent work]. Poltava: PDAU, 99 p. [in Ukrainian]

8. Yasko Yu. (2020). Rozvytok konkurentsii yak faktor postkryzovoho vidnovlennia ekonomiky [Development of competition as a factor of post-crisis recovery of economy]. *Efektivna ekonomika*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8264> (accessed 11.10.2024). [in Ukrainian]
9. Garrido-Vega P., Sacristán-Díaz M., Moyano-Fuentes J., Alfalla-Luque R. (2023). The role of competitive environment and strategy in the supply chains agility, adaptability and alignment capabilities. *European Journal of Management and Business Economics*, vol. 32(2), pp. 133–148.
10. Abdullah E. H. (2024). The role of economic efficiency and business strategy to achieve competitive advantage. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, vol. 10(1), pp. 27–41.
11. Blahun I., Hrynevych L. (2023). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv v umovakh transformatsii zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Increasing the competitiveness of agricultural enterprises in conditions of transformation of land relations in Ukraine]. *Economy and Society*, vol. 47. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2123> (accessed 11.10.2024). [in Ukrainian]
12. Volkova N., Mehtiev R., Popadin Y. (2023). Kliuchovi aspekty konkurentospromozhnosti ta yakosti produktsii ahrarnykh pidpriemstv v umovakh voiennoi ahresii [Key aspects of competitiveness and product quality of agricultural enterprises in the context of military aggression]. *Economy and Society*, vol. 54. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2729> (accessed 11.10.2024). [in Ukrainian]
13. Kuzmin O., Melnyk O., Romanko O. (2011). *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: planuvannia ta diahnostyka* [Enterprise competitiveness: planning and diagnostics] (O. Kuzmin, Ed.). Ivano-Frankivsk: IFNTUOG, 180 p. [in Ukrainian]
14. Vashkiv O. (2010). Metodichni aspekty otsinky ta analizu konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Methodological aspects of assessing and analysing the competitiveness of an enterprise]. *Visnyk TNEU*, no. 2, pp. 88–95. [in Ukrainian]
15. Kalinichenko O., Plotnyk O. (2012). *Ekonomika pidpriemstva. Praktykum* [Economics of enterprise. Practicum]. Kyiv: Kondor, 600 p. [in Ukrainian]
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 11.10.2024). [in Ukrainian]
17. Yaroslavs'kyi A. (2018). Ekonomichna efektyvnist diialnosti pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Economic efficiency of the business of the enterprise: theoretical aspects]. *Uzhorod National University Herald. Series: International Economic Relations and World Economy*, vol. 20(3), pp. 174–177. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 13.10.2024